

заперечує природного процесу інтернаціоналізації української терміносистеми, постійного корелювання з європейськими (і зокрема з найближчими – російською та польською) мовами. Нормальний процес розвитку мови через запозичення дозволяє українській термінології органічно вписуватись у світовий науково-технічний, економічний, соціально-політичний контекст.

ПРОБЛЕМИ ТРАНСКРИПЦІЇ В УКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ СЛОВНИКІВ З МАТЕМАТИКИ, ПРОГРАМУВАННЯ ТА ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ.

© Мирослав Кратко, Н. Кікець, 2000

Волинський державний університет, Луцьк

У лінгвістичній літературі транскрипція вважається способом однозначної фіксації звукових характеристик відрізків мовлення на письмі. Залежно від того, які саме звукові одиниці складають предмет транскрипції, лінгвісти і, в першу чергу, фонетисти розрізняють звукову або сегментну та інтонаційну або суперсегментну транскрипції. Враховуючи властивості звукових одиниць, які відображає транскрипція, виділяють фонетичну та фонематичну транскрипції, а за способом подання характеристик звукових одиниць транскрипції поділяються на аналітичні і синтетичні.

Широке застосування знайшла транскрипція, що базується на латинському алфавіті і запропонована Міжнародною фонетичною асоціацією, і також акад. Л.В.Щербою. Проте, укладаючи математичні і технічні словники, слід мати на увазі широке коло користувачів, які вже звикли до транскрипції, впровадженій до словників, вихідною мовою яких є англійська або інша іноземна мова.

Проблема транскрипції термінів в англійській мові ускладнюється великою кількістю запозичень (біля 70% словникового складу), слів та афіксів французького, латинського, італійського та іспанського походжень.

Труднощі у транскрибуванні термінів з програмування та обчислювальної техніки впливають також з проблем самої термінології. Слід зазначити, наприклад, що *lingua franca* світової павутини ("Internet") було розроблено в Швейцарії, де діють чотири офіційні державні мови. Не дивно, що програмісти з CERN, усвідомивши, які проблеми виникають у спілкуванні, запропонували створити штучну мову для комп'ютерів, подібно до есперанто.

Ще однією з причин виникнення труднощів у транскрибуванні є те, що внаслідок розповсюдження англійської мови за межами Англії, сформувалися варіанти літературної мови в США, Канаді і Австралії, які відрізняються не лише лексикою, але й вимовою, наприклад: [æ] замість [ɑ:] в словах *behalf*, *ask*, *dance*, вживання короткого [ʌ] в словах *stop*, *lock*, *lot*, наявність ретрофлексивного [ɹ] – *first*, *car* тощо.

З метою точнішого транскрибування різноманітних фонетичних особливостей використовують систему діакритичних знаків, наприклад знаків довготи (риска над буквою), палаталізації (вертикальна риска під кутом нахилу).

Це також викликає певні незручності, оскільки ще з середньої школи учні звикають до позначення довготи за допомогою двокрапки після подовженого голосного, і в роботі над іншомовним текстом позначення палаталізації вертикальною рисою іноді сприймається як наголос.

Наголос в одних словниках подається за допомогою вертикальної рисочки перед складом, в інших – над або перед голосним наголошеного складу.

Не зовсім вдалою, на наш погляд, є так звана практична транскрипція, тобто запис іншомовних слів засобами національного алфавіту з врахуванням їх вимови. Це особливо помітно в термінології власних назв (наприклад географічних), коли голосна "а", що означає фонему [æ], передається кирилицею різних сем по-різному в підручниках і в словниках: то як "а", то як "е".

У Вебстерському словнику американської мови маємо, наприклад "u" замість "a" у словах cup [kʌp], cut [kʌt], "oo" замість "u", наприклад, good [gʊd], тощо (див. Webster's New World Dictionary of the American Language (College Edition)).

З метою уніфікації транскрибування термінологічної лексики, на нашу думку, слід за еталон транскрипційних знаків брати звукові позначення, запропоновані в словнику Д.Джонса "Everyday's English Pronouncing Dictionary (by Daniel Jones)".

Для укладання англійсько-українських словників можна також скористатися транскрипцією, поданою в словниках Горнбі Оксфордського видавництва, а саме "The Advanced Learner's Dictionary of Current English (by A.S.Hornby, E.V.Gatenby, H.Wakefield)".

Проблема однозначності термінології і однозначності її транскрибування особливо важлива для комп'ютерних наук і математики, оскільки тексти з цих дисциплін найчастіше обробляють на обчислювальних машинах, а тому неоднозначність написання терміна ускладнює ідентифікацію однакових понять.

ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕЯКІ ТРУДНОЩІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТЕРМІНІВ І ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

© І. Кікець, Н. Кікець, 2000

Волинський державний університет, Луцьк

Лінгвісти вважають, що термін – це слово або словосполучення, яке означає поняття окремої галузі знання, або діяльності, а термінологія – це сукупність слів і словосполучень, що вживаються у мовознавстві для вираження спеціальних понять і для назви типових об'єктів даної наукової галузі.

Властивості терміна, такі як системність, наявність дефініції, тенденція до моносимічності, стилістична нейтральність та інші реалізуються лише в межах термінологічного поля. Взаємопроникнення термінологічної і нетермінологічної лексики, що виражаються в процесах термінологізації і детермінологізації спричиняють чимало труднощів при перекладі з однієї мови на іншу.

Крім термінологізації, нерідко пов'язаної з метафоричними явищами, одним з засобів утворення терміну є так звана ретермінологізація, тобто перехід терміна з однієї дисципліни в іншу з повним або частковим переосмисленням останнього. Візьмемо для прикладу такі слова як *інтеграл* або *диференціал*. Вони мають різні відтінки значень в математиці і в лінгвістиці.

Труднощі при тлумаченні термінів або при їх перекладі також виникають тоді, коли останні запозичуються з іншомовної лексики, в тому числі і при калькуванні, або коли вони утворюються з морфемного складу власної мови. Так словосполучення *науковий працівник* переважної більшості наукових напрямків перекладається на англійську мову словом *researcher* або *scientist*, а напрямку гуманітарних наук – *scholar*.

Переклад термінів наптовжується на труднощі діалектної варіації у мовах. Наприклад, у Великобританії є чимало територіальних діалектів: центральний, північний, шотландський, південний тощо.